

Žrtev povojnih pomorov je bilo vsaj 14.817

Pogovor z zgodovinarico dr. VIDO DEŽELAK BARIČ o nacionalni zbirki podatkov o žrtvah druge svetovne vojne in zaradi nje v Sloveniji 1941–1945

Kakšen je bil osnovni načrt projekta na Inštitutu za novejšo zgodovino? Katere podatke ste začeli zbirati in ali ste kasneje dodali še kakšno kategorijo podatkov?

Temeljni cilj raziskave je bil ustvariti, kolikor to objektivne okoliščine pač dopuščajo, čim bolj popoln imenski seznam **vseh žrtev** druge svetovne vojne, ne glede na njihov vojni status ali povzročitelja smrti. Pridobiti podatek, da je smrt določene osebe povezana z vojnim dogajanjem, pomeni v hierarhiji podatkov seveda ključni podatek. Pri naboru ostalih vrst podatkov, ki si jih raziskovalna skupina prizadeva pridobiti pri vsaki žrtvi, pa je bilo že ob pričetku izvajanja raziskave natančno določeno, kaj zbirati in katere parametre upoštevati. Še zlasti pri projektih, ki načrtujejo tudi statistično obdelavo zbranih podatkov, morajo biti kriteriji dorečeni že pred začetkom izvajanja raziskave, saj metodologije med samo raziskavo ni mogoče več spreminjati, sicer rezultati analiz niso povsem verodostojni.

Tako je bilo že v izhodišču raziskave določeno, da bomo zbirali podatke o žrtvah, ki so imele ob začetku vojne stalno prebivališče na območju današnje države Republike Slovenije ne glede na njihovo nacionalno pripadnost. Dalje je bilo določeno, da upoštevamo vse smrti, ki so kakorkoli povezane z vojnim dogajanjem od napada na Jugoslavijo aprila 1941 (na Primorskem od junija 1940) pa vse do januarja 1946, s čimer so v raziskavo zajete tudi žrtve množičnih povojnih pomorov in sodnih usmrtitev, kar vse je bilo seveda najtesneje povezano z vojno, zato je mogoče oziroma nujno te smrti razumeti kot žrtve vojne v njenem podaljškju, ki je bil predvsem v znamenju srditega in obsežnega notranjega obračuna zmagovalcev s premagano stranjo. Poleg sestavljanja imenskega seznama žrtev pa zbiramo o vsaki žrtvi še vrsto drugih podatkov; ti sestavljajo t. i. osebni list žrtve in na eni strani omogočajo zanesljivejšo identifikacijo žrtev, na drugi pa bodo osnova za izvedbo različnih analiz vojnega dogajanja. Pri vsaki žrtvi z imenom in priimkom tako zbiramo še naslednje podatke: ime očeta, ime in dekliski priimek matere, domače hišno ime, datum in kraj rojstva, kraj ter občino bivanja ob začetku vojne, današnje občino, pokrajino bivanja v času vojne, zakonski stan, poklic, narodnost, vojni status, vojaška enota in morebitni čin v primeru pripadnosti kateri od oboroženi formacij, datum in kraj ter državo smrti oziroma izginotja, kraj pokopa, vzrok smrti, povzročitelja smrti, starost. Poleg tega pri vsaki žrtvi v osebni listu zapisujemo še vire in literaturo, od koder smo črpali podatke, v opombah pa tudi morebitne dileme in nasprotujoče si podatke, ki smo jih eventualno pridobili pri posamezni osebi. Iz navedenega je razvidno, da v naši raziskavi ne gre le za sestavljanje imenskega seznama žrtev, ampak so te žrtve opredeljene z raznovrstnimi podatki. Če so ti popolni, zarišejo v osnovnih črtah nekakšen življenjepis žrtve. Seveda pa naši zapisi zaradi obsežnosti raziskave, pri kateri se je nujno treba omejiti na zbiranje natančno določenih »suhoparnih« podatkov, ne morejo polno odsevati tragičnosti in groze takratnega časa, kar je mogoče

predstaviti le v podrobnejših opisih konkretnih življenjskih usod, čeprav so tudi številke po svoje zgovorne.

Kot rečeno, koncepta raziskave med njenim izvajanjem nismo več spreminjali, čeprav se je kasneje izkazalo, da bi morda lahko ponekod sprejeli tudi nekoliko drugačno odločitev. Tu mislim predvsem na določitev časovne meje, ki jo upoštevamo pri popisu žrtev druge svetovne vojne, t. j. do januarja 1946. O tej meji se je seveda razpravljalo in je bila strokovno utemeljena, toda v času izvajanja raziskave se srečujemo tudi s smrtmi, ki so nastopile po januarju 1946 in so še vedno zagotovo ali pa verjetno povezane z vojnim dogajanjem. Npr. ljudje so umirali po daljšem obdobju, potem ko so se oboleli vrnili iz nacističnih taborišč; prebivalci Slovenije, ki so bili aretirani neposredno po končani vojni (npr. osebe nemške narodnosti), so umirali v jugoslovanskih taboriščih tudi po tem datumu; še dolgo po vojni so se dogajale nesreče zaradi v času vojne odvrženih eksplozivnih sredstev itd. Znani so tudi primeri samomorov, ki smo jim bili priča še desetletja po končani vojni zaradi travmatičnih doživetij med in neposredno po vojni, in jih je mogoče posredno šteti med žrtve vojne. Toda ker naznačenih primerov nismo vključevali v raziskavo od samega začetka, jih tudi kasneje nismo začeli uvrščati v naš popis.

Kakšno je (skupno) število žrtev ta trenutek? Ali ga lahko nekoliko natančneje razčlenite po kategorijah žrtev – po povzročiteljih žrtev in morda še kako drugače?

Zaenkrat je evidentiranih 97.506 žrtev, kar predstavlja 6,5 % izgubo med takratnim prebivalstvom na Slovenskem (1.492.031). Poudarjam, to je skupno število vseh žrtev vojne in neposredno po njej; od tega je po približni oceni okoli 83.000 oseb izgubilo življenje v času vojne, preostali del števila pa predstavljajo povojne žrtve, zvečine zaradi povojnih pomorov. V zadnjih štirih letih, odkar sodelujem pri projektu, se je število žrtev precej ustalilo in se je precej časa gibalo v približnem razponu med 94.500 in 95.500. Prav v zadnjem obdobju, ko sistematično pregledujemo matične knjige na Štajerskem, pa je zaznavno zmerno naraščanje skupnega števila žrtev, kar pomeni, da na podlagi pregleda tamkajšnjih mrliških knjig pridobivamo kar nekaj podatkov o novih žrtvah, še zlasti iz vrst mobilizirancev v nemško vojsko. Toda s precejšnjo gotovostjo napovedujem, da se v bodoče število žrtev ne bo več bistveno spreminjalo, saj je glavna arhivskih virov in dokumentacije vendarle že bila izčrpana v prejšnjih letih, pregled matičnih knjig pa je v prvi vrsti namenjen potrditvi, dopolnitvi in popravku že zbranih podatkov, obseg novo ugotovljenih žrtev pa je vendarle omejen. Tako so postali rezultati našega dela v fazi pregledovanja matičnih knjig na zunaj precej manj opazni, ker jih ni mogoče več meriti s stališča kontinuiranega in opaznega naraščanja

Vida Deželač Barič je bila rojena leta 1954 v Celju. Diplomirala je na Ljubljanski Filozofski fakulteti (1978) in tam tudi doktorirala (1999). Leta 1978 se je zaposlila na Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani. V raziskovalnem delu se je posvetila temeljnim vprašanjem zgodovine Komunistične partije Slovenije in Osvobodilne fronte v letih 1941–1945. Objavila je več samostojnih publikacij ter znanstvenih in strokovnih člankov. Od leta 2007 vodi raziskovalni projekt o žrtvah druge svetovne vojne in zaradi nje v Sloveniji 1941–1945.

Foto: I. Ž.

števila ugotovljenih žrtev, temveč predvsem s stališča stopnje verifikacije našega seznama, kar pa je, kot rečeno, na zunaj precej manj opazno, z vidika verodostojnosti seznama pa izjemno pomemben raziskovalni postopek. Na tem mestu je mogoče le poudariti ugotovitev, da o vojnem dogajanju marsikaj povejo prav podatki o notranji strukturi smrtnih žrtev.

Pri strukturi žrtev s stališča povzročitelja njihove smrti raziskava kaže, da je največ žrtev povzročil nemški okupator, sledi pa mu partizansko-revolucionarni tabor. Na tretjem mestu so žrtve, katerih povzročitelja smrti ni bilo mogoče z zanesljivostjo ugotoviti (med njimi so npr. številni mobiliziranci v nemško vojsko, ki so padli oziroma bili pogrešani na vzhodni fronti, a nimamo podatka o povzročitelju njihove smrti – le predpostavljamo lahko, da je del njih padlo oz. je njihovo smrt povzročila Rdeča armada, zagotovo pa ne vseh). Posebej npr. evidentiramo primere, ko si je smrt povzročila žrtev sama (že omenjeni samomori, nesreče pri čiščenju orožja itd.).

V strukturi žrtev s stališča njihovega vojnega statusa, kolikor ga je bilo mogoče ugotoviti, so najboljše skupina žrtve iz vrst partizanske vojske. Blizu tej skupini so žrtve med civilnim prebivalstvom. Sledijo jim žrtve iz vrst pripadnikov protirevolucionarnih enot ter mobiliziranci v okupatorske vojske, zlasti v nemško vojsko. Žal pri precejšnjem številu žrtev v dosedanjih raziskavah ni bilo mogoče pridobiti podatka o vojnem statusu.

Ali lahko navedete številčna razmerja za število žrtev po pokrajinah, pa tudi nekaj najpomembnejših kategorij (partizanska stran, civilisti, protirevolucija)?

Število žrtev se razlikuje od pokrajine do pokrajine, pri čemer je absolutno število žrtev v posamezni pokrajini odvisno od števila prebivalcev in vpetosti pokrajine v raznovrstna zgodovinska dogajanja. Zato o prizadetosti posamezne pokrajine najbolj verodostojno govori podatek o tem, kolikšen je delež izgube prebivalstva v pokrajini, ki ga določa ugotovljeno število žrtev.

Osnovna je ugotovitev, da je bila v absolutnem in relativnem pogledu najbolj prizadeta Ljubljanska pokrajina. 32.060 žrtev v tej pokrajini predstavlja skoraj 33 % oziroma tretjino vseh žrtev na Slovenskem ter obenem 9,5 % prebivalstva te pokrajine, kar za 3 % presega slovensko povprečje. Tudi izgube na Gorenjskem, ki znašajo 13.344 smrtnih žrtev, presegajo slovensko povprečje, saj predstavljajo 7,3 % tamkajšnjega prebivalstva. Rahlo nad povprečjem je bila prizadeta tudi Koroška s 1.260 žrtvami. Na Spodnjem Štajerskem je 29.162 žrtev pomenilo 4,9 % prebivalstva, na Primorskem pa 14.661 žrtev 5,6 % izgubo prebivalstva. Najmanj je vojna prizadela Prekmurje, kjer 1.598 žrtev predstavlja 1,6 % tamkajšnjega prebivalstva.

Sicer pa razčlemba števila žrtev glede na njihov vojni status zelo neposredno govori o pokrajinskih značilnostih, ki so jih opredeljevali različni procesi, različni položaji prebivalstva, njihove odločitve itd. **Ljubljanska pokrajina** – kjer je potekal od sredine leta 1941 kontinuiran oborožen odpor in kjer so kmalu in najbolj prišli do izraza revolucionarni nameni komunistične partije, kjer so se leta 1942 dogajali hudi zločini italijanskega okupatorja in partizanov, kjer je prišlo do oborožene protirevolucije in kolaboracije ter državljanske vojne, kar je pomembno opredelilo razmere v tej pokrajini do konca vojne in neposredno po njej – izstopa v primerjavi z drugimi pokrajinami po visokem deležu žrtev iz vrst oborožene protirevolucije, in sicer z 12.061 smrtnimi žrtvami, pretežno zaradi povojnih pobojev. V partizanskih enotah je izgubilo življenje kakšnih 7.496 borcev, med aktivisti OF in partizanskimi sodelavci 1.851, med civilisti pa 6.828 prebivalcev. Na **Gorenjskem**, kjer je bil tudi sorazmerno množičen in kontinuiran oborožen odpor, oborožena protirevolucija pa se je vzpostavila šele konec leta 1943, so najvišje število žrtev utrpeli pripadniki partizanskih enot, in sicer 4.592, aktivisti s sodelavci gibanja 741, civilisti pa 2.631. Tamkajšnja oborožena protirevolucija je imela 1.731 žrtev, zvečine zaradi povojnih pobojev, približno toliko pa je padlo tudi mobilizirancev v nemški vojski (1.774). Delno podobno strukturo žrtev ima **Primorska**, kjer te med partizani zopet predstavljajo najštevilčnejšo skupino, t. j. 6.353 žrtev, aktivisti in partizanski sodelavci so imeli 539 žrtev, civilno prebivalstvo je utrpelo 4.129 žrtev, protirevolucija 218 (večji del leta 1944), v italijanski vojski pa je umrlo okoli 1.270 Primorcev. Na **Spodnjem Štajerskem** je bila najbolj prizadeta skupina mobilizirancev v nemško vojsko, med njimi je bilo vsaj 7.658 žrtev. V partizanskih enotah je padlo 6.214 borcev, med civilisti je bilo 6.989 žrtev, med aktivisti in sodelavci gibanja 1.497, med pripadniki protipartizanskih enot pa 201. Na **Koroškem** je bilo največ žrtev med partizani, in sicer 432, med mobiliziranci v nemško vojsko 149, med civilisti 205, med aktivisti OF in partizanskimi sodelavci kakšnih 36, med protirevolucionarnimi formacijami pa je bilo do zdaj ugotovljena le ena žrtev. V **Prekmurju** je bilo največ žrtev med civilisti: 690, med katerimi je bilo skoraj 500 prekmurskih Judov, partizanov je bilo 81, aktivistov OF s sodelavci 35, med oboroženimi protirevolucionarnimi formacijami pa po do zdaj zbranih podatkih ni bilo med žrtvami nobenega prebivalca Prekmurja.

Prosim, če lahko poveste število žrtev za leti 1941 in 1942 in če lahko tudi te žrtve opredelite po katego-

rijah (partizani, civilisti, protirevolucija)?

Opozarjam, da tudi v spodaj navedenih številkah niso upoštevane žrtve, pri katerih ni bilo mogoče ugotoviti vojnega statusa, pa tudi ne žrtve, za katere ni ugotovljene letnice smrti, zato so dejanske številk praviloma višje od navedenih. V letu 1941 je območje Slovenije utrpelo 2.604 žrtve, ki so se po svoji notranji strukturi delno razlikovale od strukture žrtev v naslednjih letih in so bile torej delno specifične. Omeniti je treba žrtve med vojaki Kraljeve jugoslovanske vojske ter med civilisti ob aprilskem napadu na Jugoslavijo in pomore prizadetih oseb, saj je bilo teh žrtev skupaj več kot 900. Sicer pa je bilo v tem letu ugotovljenih najmanj 1.270 žrtev med civilnim prebivalstvom; med njimi je bilo tudi 91 žrtev (od tega 36 v Ljubljanski pokrajini), ki jih je povzročila partizanska stran med svojimi resničnimi ali domnevnimi nasprotniki in pri katerih je v glavnem že mogoče zaznati revolucionarno ozadje. Partizanske enote vključno z Narodno zaščito so v tem letu utrpеле 323 žrtev, med aktivisti OF in sodelavci odpora pa je bilo žrtev 180. Okupator je npr. v tem letu ustrelil 384 talcev iz vrst civilistov in partizanov.

Za leto 1942 je zaenkrat ugotovljenih 11.146 žrtev. Velik porast števila žrtev je posledica širjenja odporniške dejavnosti in brezkompromisnega odgovora okupacijskih oblasti nanjo, opazen pa je tudi delež žrtev partizansko-revolucionarnega nasilja. Partizanske enote so v tem letu utrpеле 2.163 žrtev, aktivisti OF s sodelavci partizanskega gibanja 1.506, med civilisti je bilo 4.880 žrtev, med oboroženo protirevolucijo pa 265. Opazno izstopa število žrtev med civilnim prebivalstvom, kar govori o hudem trpljenju nemočnih civilistov. V tem letu so okupatorji ustrelili skoraj 1.900 talcev iz vrst partizanov in civilistov. Posebej pa je treba opozoriti na dogajanje oziroma hude zločine v Ljubljanski pokrajini, kjer so partizanske enote, enote Narodne zaščite in VOS-a od januarja do vključno junija 1942 ubile 516 civilistov, samo v juliju pa še nadaljnjih 287, torej okoli 800 do začetka organiziranja vaških straž.

Ali imate podobne podatke tudi za žrtve iz leta 1943, 1944 in 1945?

Leto 1943 je terjalo okoli 16.667 žrtev, torej zopet več kot predhodno leto. Partizanske enote so imele 7.698 žrtev, aktivisti OF s sodelavci gibanja 666, civilisti 4.550, oborožena protirevolucija 1.052, večinoma v jesenskih mesecih po kapitulaciji Italije. Čedalje hujše delitve med Slovenci so terjale vse več žrtev, ki sta si jih medsebojno prizadejali nasprotujoči si strani. V letu 1943 je protipartizanska stran (četniki, vaški stražarji, domobranci) povzročila v samostojnih akcijah 729 smrti, v skupnih akcijah z okupatorji pa še nadaljnjih 284. Medtem pa je partizanska stran samo v septembru, oktobru in novembru 1943 povzročila 789 žrtev, pretežno med zajetimi vaškimi stražarji in četniki.

V letu 1944 je bilo žrtev okoli 27.369. Partizanske enote so imele 10.992 žrtev, aktivisti s sodelavci partizanskega gibanja 1.371, civilno prebivalstvo je utrpelo okoli 5.432 žrtev, protirevolucija pa 1.007. Nemški okupator je v sodelovanju z različnimi tujimi enotami (ustaši, četniki, vlasovci itd.) tega leta povzročil okoli 10.300 smrti, med mobiliziranci v nemški vojski pa je padlo več kot 4.750 mož in fantov. Partizanska stran je v tem letu povzročila kakšnih 2.686 smrti, protipartizanska stran v samostojnih akcijah 2.526 žrtev, v sodelovanju predvsem z nemškim okupatorjem pa še nadaljnjih 960.

Iz doslej navedenega je razvidno, da je bila vojna iz leta v leto bolj nasilna in krvava, saj je število žrtev iz leta v leto naraščalo. Pri tem je po svoje absurdno, vendar

zaradi mnogoterega nasilnega dogajanja nič presenetljivo, da je s stališča letnih izgub največ prebivalcev Slovenije življenje izgubilo v letu 1945, čeprav je vojno stanje v tem letu trajalo le štiri mesece in pol. V

tem letu je namreč izgubilo življenje 34.012 oseb, med njimi 7.169 partizanov, 1.060 aktivistov OF in sodelavcev gibanja, 6.173 civilistov in kar 12.891 pripadnikov oborožene protirevolucije. V začetku leta 1946 pa je umrlo še nadaljnjih 600 oseb, v glavnem zaradi nasilja partijske države. Vseh ugotovljenih žrtev povojnih pomorov je zaenkrat 14.817, poleg tega za nekaj žrtev predvidevamo, da so izgubile življenje zaradi istega vzroka. Brez tega nasilnega epiloga bi druga svetovna vojna med prebivalstvom Slovenije terjala za več kot 15 % manj smrtnih žrtev.

Gotovo bo gradivo oz. podatki, ki ste jih zbrali, omogočalo številne temeljne analize in ugotovitve o dogajanju med drugo svetovno vojno in revolucijo na Slovenskem. Ali jih lahko nekaj omenite?

ZA LETO 1942 JE DO ZDAJ UGOTOVLJENO ŠTEVILO ŽRTEV 11.146. VELIK PORAST ŠTEVILA ŽRTEV JE POSLEDICA ŠIRJENJA ODPORNIŠKE DEJAVNOSTI IN BREZKOMPROMISNEGA ODGOVORA OKUPACIJSKIH OBLASTI NANJO, OPAZEN PA JE TUDI DELEŽ ŽRTEV PARTIZANSKO-REVOLUCIONARNEGA NASILJA.

ŽRTVE GLEDE NA VOJNI STATUS

Vojni status	Število	% žrtev glede na vse žrtve	% žrtev glede na tedanje št. prebivalstva
NOV in POS	25.029 (+ 208 narodna zaščita)	25,9	1,7
NOV in POJ	2.434	2,5	0,2
Aktivisti OF, sodelavci partizanskega gibanja	4.971	5,1	0,3
Civilisti	23.274	23,9	1,6
Jugoslovanska kraljeva vojska	360	0,4	0,02
Vaška straža	788	0,8	0,1
Domobranci	14.063	14,4	0,94
Slovenski četniki	439	0,5	0,02
Mobiliziranci v nemško vojsko	9.942	10,2	0,7
Mobiliziranci v italijansko vojsko	1.279	1,3	0,1
Mobiliziranci v madžarsko vojsko	200	0,2	0,01
Italijanski partizani	88	0,1	0
Partizanski dezertarji	201	0,2	0,01
Neznan status	12.297	12,6	0,8
Drugo	2.003	2,1	0,1
Skupno	97.506		

Med temeljne rezultate raziskave sodi že ugotovitev (kolikor je mogoče) natančnega števila smrtnih žrtev, saj število samo po sebi najbolj neposredno in nedvoumno govori o siloviti nasilnosti raznovrstnega dogajanja med vojno in še po njej, o najbolj tragičnih in nepopravljivih posledicah, to je o množični izgubi človeških življenj. Kot je razvidno iz doslej povedanega, bo število ugotovljenih žrtev za okoli tretjino višje od ocene, ki se je npr. pojavila v zgodovinopisni stroki konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja in v kateri so že skušali upoštevati vse žrtve, moram pa poudariti, da so se kasneje, zlasti v času političnih sprememb, pojavljale proste ocene o precej višjem številu smrtnih žrtev. Kar se da

natančno ugotovljeno število žrtev nas bo razbremenilo teh ugibanj in preprečevalo morebitne manipulacije na račun smrtnih žrtev. Vendar moram z zadovoljstvom ugotoviti, da so se v javnosti že precej na široko uveljavili rezultati naših raziskav.

Delne analize bo mogoče opravljati v takšnem obsegu, kot je bil projekt zasnovan in tej zasnovi nato prilagojen računalniški program. Zato je bila zelo pomembna odločitev, da zbirka podatkov o žrtvah ni omejena le na evidentiranje žrtev z najosnovnejšimi podatki (ime in priimek žrtve z letnicama rojstva in smrti), ampak skušamo v raziskavi zbrati čim več podatkov o vsaki posamezni žrtvi, čeprav to zahteva dodatno delo, prinaša pa tudi razočaranja, ker nekaterih podatkov ni mogoče pridobiti. Šele na podlagi širšega obsega raznolikih podatkov je mogoče opravljati različne analize ter z njihovo pomočjo razbirati značaj vojne in prizadetost prebivalstva z različnih vidikov. Prav ugotovitev značaja vojne tudi na podlagi analiz zbranih podatkov o smrtnih žrtvah je sodila med pomembne cilje raziskave. Glede na večplastnost dogajanja je pomembno, da skušamo za vsako življenje ugotoviti še zlasti njen vojni status, povzročitelja smrti in datum smrti. Na ta način imamo zbrana najpomembnejša dejstva, ki govore o odgovornosti za povzročene smrti, o tem, da vojna ni prizanašala niti moškim v najrazličnejših uniformah niti civilnemu prebivalstvu, niti otrokom niti ostarelim, govore pa tudi o časovni dinamiki povzročanja nasilnih smrti. Vse to so pomembna dejstva, ki naj bi prispevala k čim bolj stvarnemu in verodostojnemu pogledu na zgodovinsko dogajanje med

žrtev vendarle manjše oziroma ali bi bilo mogoče ohraniti vsaj nekaj življenj, ki jih je utrnilo nasilno dogajanje med vojno in revolucijo. Izvirni krivec za vse gorje je bil okupator in brez njega tudi revolucija pri nas ne bi bila izvedena. Že ob samem napadu na Kraljevino Jugoslavijo aprila 1941 je izgubilo življenje okoli 338 prebivalcev. Zatem je nemški okupator sredi leta 1941 zapisal smrti okoli 600 ostarelih in duševno prizadetih oseb, izgnal je prebivalstvo iz posavsko-obsoletjskega območja, nekateri so vizgnanstvu umrli, leta 1942 pa je pričel mobilizirati v nemško vojsko, v kateri je izgubilo življenje okoli 10.000 mož in fantov. Vse te smrti niso bile v nikakršni povezavi z morebitnim odporom okupatorju, saj so bile vračunane v nemško okupacijsko politiko in načrte. Enako velja za mobilizirance iz Prekmurja v madžarsko vojsko in mobilizirance iz Primorske, ki je bila integralni del italijanske države.

Pomemben moment v žrtvoslovni sliki, kakršno je izrisalo vojno in povojno obdobje, je odpor proti okupatorju, ki gre z roko v roki z revolucijo, vsemu temu pa sledijo ostre represalije okupacijskih oblasti ter protirevolucija, ki je implicirala protipartizansko akcijo ter kolaboracijo, vse skupaj pa se je izteklo v državljansko vojno. Naznačene procese je na osnovi zbranih podatkov zdaj mogoče ocenjevati in tehtati tudi z vidika smrtnih žrtev, ki so jih ti zahtevali. Glede žrtev, ki smo si jih prizadejali Slovenci sami, je npr. mogoče na osnovi zbranih podatkov spremljati skozi posamezna krajša razdobja in v vzročno-posledični povezavi žrtve, ki jih je povzročala ena ali druga stran. Izmerljivih dejstev, ki sporočajo, da je bila odporniška stran pod vodstvom KPS tista, ki je leta 1941 pričela posegati po najbolj radikalnih sredstvih, t. j. umorih, ter je v letih 1942 in 1943 vodila v tem medsebojnem obračunavanju, pač ne bo mogoče spregledati pri analiziranju in interpretaciji procesov, ki so vodili k vse večji razdeljenosti slovenskega naroda.

Zbrani podatki bodo poleg že omenjenih najpomembnejših analiz vojnega statusa in povzročiteljev smrti omogočili še druge analize: npr. določitev pokrajinske pripadnosti žrtev in njihova umestitev v raznovrstno dogajanje na pokrajinski ravni ter to pojasnjevati z značilnostmi teh smrti. Ugotavljati bo mogoče stopnjo prizadetosti posameznih starostnih skupin, ki sta jih povzročili vojna in revolucija (rezultati kažejo, da je smrt najbolj kosi-la med osebami, ki so bile rojene v letih od 1920 do 1925). Ugotavljati bo mogoče izgube glede na izobrazbo, poklic itd. Dalje bo mogoče ugotavljati žrtve glede na spol, pri čemer bo zanimivo primerjati splošno razmerje z razmerji na lokalnih ravneh. Naj ponazorim: če na slovenski ravni znaša odstotek žensk med žrtvami 10,7 % (10.474), je ta delež v Ljubljanski pokrajini predvsem zaradi povojnih pomorov domobrancev nekaj nižji in znaša 8,1 %. Precej natančno je mogoče določiti razdobja z največjimi izgubami v celoti ali za posamezne kategorije žrtev. Omogočeno bo ugotavljanje izgub na posameznih ožjih območjih. Že na tej stopnji raziskave je mogoče zatrditi, da sodijo med najbolj prizadeta območja okolica Ljubljane (okolica Dobrove, Horjula in Iga), kjer je vojna terjala od 17 do 19 % tamkajšnjega prebivalstva, v veliki meri zaradi povojnih pomorov, dalje so bila hudo prizadeta tudi območja Suhe krajine, Novega mesta itd. Ugotovljene izgube bodo lahko pomembna strokovna podlaga za razčlenbo posledic, ki so jih te izgube imele po vojni na gospodarskem, socialnem, kulturnem in še kakšnem področju. Rezultati raziskave bodo omogočili izdelavo projekcij tudi demografski stroki. ■

Pogovor je v veliko obširnejši obliki objavljen na spletni strani: www.druzina.si IVO ŽAJDELA